

Posovietinėje erdvėje įvykus stipriems geopolitiniais sukrėtimams ir atgimus autoritariniams režimams, ypač prasidėjus karui Ukrainoje, Europa susiduria su precedento neturinčiais migracijos srautais. Ištosos bendruomenės apleidžia savo namus ir ieško saugumo, laikino ar nuolatinio prieglobsčio ir geresnės ateities sau bei savo vaikams. Akivaizdu, tokie pokyčiai provokuoja rimtus mokslinius tyrinėjimus, tad didžioji „Darbo ir dienų“ 82 numerio dalis skirta šiai problemai aptarti. Kartu su kolegomis iš skirtingų disciplinų (įskaitant istoriją, sociologiją, politikos mokslus ir kultūros studijas) siekiame įminti šiandien Vidurio ir Rytų Europoje tarpstančią tarptetinio solidarumo, atvirumo, pasitikėjimo ir emocinės paramos paslaptį. Šiame numeryje pristatomas migracijos reiškinys tiek platesnių geopolitinių realijų, tiek asmeninių istorijų kontekste. Siekiame suprasti išskirtinę kultūrinę ir politinę naujausios migrantų bangos patirtį ir svetingumo bei saugumo pusiausvyrą priimančiose šalyse. Pradžioje pristatomi tyrimai, aprėpiantys platesnį regioninį kontekstą, o vėliau detaliau aptariamas konkretus Lietuvos atvejis.

Šio numerio idėja gimė bendradarbiaujant su kolegomis iš Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos instituto ir Andrejaus Sacharovo demokratinės plėtros tyrimų centro. Verta paminėti, kad tai ne pirmas ar išskirtinis bandymas tirti Lietuvos virsmą iš *emigruojančios* valstybės į valstybę, į kurią *imigruojama* – t. y. tampančią naujais namais kaimyninių ir tolimesnių šalių piliečiams. Permainas paspartino Rusijos invazija į Ukrainą, kai Lietuva ne tik aktyviai teikė reikšmingą pagalbą kaimynei, bet ir atvėrė savo namus karo pabėgėliams. Jau minėti instituto ir centro mokslininkai šią tyrimų kryptį gvildeno įvairiose tarptautinėse konferencijose, rengė tikslinius renginius, skirtus aptarti ir dalytis bendru supratimu apie nuolat kintančias organizuotos pagalbos praktikų problemas, o galiausiai – imdamiesi autentiškų tyrimų.

Monografinė numerio dalis pradedama Petaro Atanasovo straipsniu apie globalizaciją ir migraciją, jame dar kartą primenami procesai, kurių liudininkais esame, jų mastas ir intensyvumas. Autorius aptaria migraciją kaip globalų reiškinį, šiek

tiesk daugiau dėmesio kreipdamas į Viduržemio jūros regioną, apibūdina šio proceso sudėtingumą bei priklausomybę tiek nuo ekonominių, tiek nuo geopolitinių aspektų. Šis straipsnis padeda geriau suprasti santykį tarp pasaulinių migracijos tendencijų ir jų daromo poveikio konkrečioms regionams.

Jūratė Imbrasaitė savo straipsnyje atskleidžia platesnį socialinių pokyčių Lietuvoje kontekstą. Autorė ypač akcentuoja demokratiją ir pateikia konkrečių jos sampratų bei joms atstovaujančių piliečių grupių paletę. Straipsnis aktualus tiek geopolitiniame – demokratinių pasaulio kovų už laisvę, tiek nacionaliniame – mūsų šalyje vykstančioje demokratinio gyvenimo formų kaitos, kontekste. Tai labai svarbu norint suprasti, kokioje demokratinėje aplinkoje gyvens naujai atvykę imigrantai.

Kitas straipsnių duetas (Dainiaus Genio ir Aušros Urbanavičiūtės straipsniai) kviečia atkreipti dėmesį į konkretesnę problemą – Lietuvos tautinių mažumų politiką ir karo pabėgėlių integraciją mūsų visuomenėje. Remiantis preliminariais rezultatais, pirmajame straipsnyje nagrinėjamas Lietuvos visuomenės struktūrinių aspektų ir atvykėlių (šiuo atveju ukrainiečių) veiksnio santykis, įskaitant integracijos iššūkius bei galimybes. Urbanavičiūtės straipsnis tęsia Lietuvos situacijos analizę, daugiausia dėmesio skiriant Lietuvos Seimo debatų diskursui Ukrainos pabėgėlių tematika. Autorė tai daro pusiau automatizuotu būdu analizuodama lexinius vienetų, naudotus apibūdinti pabėgėliams ir migrantams, taip ji atskleidžia Seimo narių požiūrį į Lietuvoje prieglobsčio ieškančius ukrainiečius ir migrantus.

Tiems, kurie nori tęsti regiono permainas lemiančių makroprocesų apžvalgą, siūlome pereiti prie kito šio numerio skyriaus, kuriame pateikiamos dvi knygų apžvalgos ir interviu. Pradedama sociologo Vyliaus Leonavičiaus apžvalga, kurioje aptariama naujausia kito Lietuvos sociologo Zenono Norkaus knyga, skirta Baltijos šalių struktūrinės pertvarkos analizei. Leonavičius kviečia sociologiškai pažvelgti į genezę prielaidų, suteikusių Baltijos valstybėms galimybę pereiti iš gyventojų prarandančių į naujus gyventojus pritraukiančių šalių grupę. Kitoje recenzijoje, skirtoje Sanjos Tepavcevic knygai apie globalias krizes, atsparumą ir iššūkius, kylančius dėl migracijos, kultūros antropologas Rubinas Zemonas pabrėžia knygos autorės įžvalgų vertę, ypač socialinių mokslų mokslininkams. Knygoje nagrinėjama plati tema apie buvusios Sovietų Sąjungos ir buvusios Jugoslavijos žlugimo įtaką jų gyventojų migracijos trajektorijoms ir jų atsparumui pasaulinių krizių akivaizdoje. Galiausiai neseniai paskirtas Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktorius Dainius Babilas savo interviu pristato Departamento veiklos iššūkius ir svarbiausius uždavinius, kaip antai siekį geriau suprasti Lietuvos mažumų grupes, remiantis empiriniais tyrimais, kas atrodo optimistiškai ir perspektyviai.

Šio numerio pradžioje skelbiami Halinos Beresnevičiūtės, Ilonos Strumickienės ir Martyno Butkaus straipsniai laisva tema, kiek mažiau susiję su monografijos objektu, bet, nepaisant to, puikiai papildantys monografijos tematiką. Strumickienė siekia pristatyti pirmojo atkurtos nepriklausomos Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio indėlį formuojant palankią aplinką diasporai, jos išitraukimui. Šiame straipsnyje aptariamos pastangos, skirtos plėtoti diasporos politiką, siekiant integruoti užsienyje gyvenančius lietuvius į Lietuvos politinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą. Butkaus straipsnyje pateikiama istorinė analizė, čia daugiausia dėmesio skiriama tarpukario demokratinei tradicijai ir studentų organizacijų vaidmeniui pilietinėje visuomenėje. Apibendrinant galima teigti, kad abu straipsniai padeda geriau suprasti istorinę Lietuvos kaitą ir vėlesnius bandymus iš naujo įtraukti lietuvių išeiviją į laisvos demokratinės visuomenės atkūrimą. Beresnevičiūtė savo straipsnyje tyrinėja XIX amžiaus Lietuvos literatūros pasakojimų apie žmogaus ir deivės meilės atgarsius Čekijos kultūrinėje spaudoje. Autorė detalai nagrinėja skirtingus neįmanomos meilės aspektus ir siekia atskleisti trijų nacionalinių kultūrų saitus.

Numerį užbaigia du tekstai, atskleidžiantys atminties svarbą dabarčiai. Pirmasis tekstas – tai istoriko Benjamino Nathanso esė apie Andrejaus Sacharovo demokratijos sampratos raidą. Autorius ne tik pateikia įdomių Nobelio taikos premijos laureato biografijos detalių, bet ir įvardija specifinius nūdienos situacijos Rusijoje bruožus – dabartinės valdžios politinės, institucinės ir įstatyminės kontrolės stoką bei jos nebaudžiamumą – daugiausia ataidinčius iš praeities. Neringa Gališanskytė apžvelgia kasmetinę konferenciją, skirtą filosofui Leonidui Donskiui atminti. Konferencijos tematika pabrėžia sudėtingą atminties, istorijos ir tapatybės ryšį, ypač neišspręstų traumų ir politinių manipuliacijų sąveiką. Čia pabrėžiama būtinybė išsamiai suprasti istorinius pasakojimus, siekti peržengti binarinių jos interpretacijų ribas ir aprėpti atminties problemos sudėtingumą. Šie du tekstai atskleidžia, jog praeities naratyvai gali formuoti nacionalinę tapatybę ir paveikti dabartinę politinę aplinką, ypač agresijos ir postkolonijinių ambicijų akivaizdoje.

Tikimės, kad 82 numeris skaitytojams suteiks intelektualinio malonumo ir aktualių įžvalgų.

Rūta Petrauskaitė,
žurnalo „Darbai ir dienos“ vyriausioji redaktorė

Dainius Genys,
82 numerio koredaktorius